

nuşmak önemli bir kuraldır. Tekke teşkilâtının başlıca esaslarını ortaya koyan Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr tekkeden ayrılanların şeyhten izin almaları gerektiğini belirtir (Muhammed b. Münevver, s. 231). Süfîler sadece şeyhin değil ebeveynin, bilhassa annenin iznini ve rızasını almadan sefere çıkmanın, hatta hacca gitmenin uygun olmadığını söylemişlerdir. Kaynaklarda, annesinden izin almadan hac için yola çıkan bazı dervişlerin yolda kararlarını değiştirip geri döndükleri belirtilmektedir. Bâharzî, ana baba ve şeyhten izin almadan çıkılan seferlerin huzurlu ve bereketli geçmeyeceğine işaret eder (*Evrâdû'l-aḥbâb*, s. 159).

Bir şeyhin gözetiminde terbiye gören, seyrü sülûkünü tamamlayıp irşad ehliyetini kazanan bir mürid şeyhinin izni olmadan irşad faaliyetine giripemez; müridin bunun için şeyhinden izin aldığını gösteren bir belgeye sahip olması lâzımdır. Bu belgeye "icâzetnâme", "hilâfetnâme" ve "izinnâme" gibi isimler verilir. Bu izin sözlü de olabilir. Kendisine izin verilen kimseye "me'zûn" denir. "El alma" ve "inâbe alma" gibi bazan izin alma tabiri de tarikata girme ve bir şeyhe intisap etme anlamına gelir. Tarikatlarda izin yerine destur kelimesi de kullanılır. Mürid, bir söz söyleyeceği veya bir iş yapacağı zaman meclisteki yetkili kişiden destur ister. İzin tekkede disiplin sağlamanın en etkili aracıdır. Bir Mevlevî hücreğine varan kişi kapıda durup "destur!" diye seslenir ve içeriden "hû!" sesi gelmeden hücreye giremez. Abdurrahman es-Sekkâf Bâ Alevî gibi her müridini Hz. Peygamber'in izniyle tarikata aldığını söyleyen şeyhler de vardır (Nebhânî, II, 67).

BİBLİYOGRAFYA :

Tirmizî, "Tefsîr", 15/6; Serrâc, *el-Lüma'*, Kahire 1966, s. 523; Gazzâlî, *İhyâ'*, Kahire 1939, I, 20; II, 193; Abdülkâdir-i Geylânî, *el-Ğunye li-tâlibi tarîkı'l-haḳ*, Beyrut 1288, I, 17; a.mlf., *Fütûḥu'l-ğayb*, Şam 1986, s. 87; İbnü'l-Arabî, *Fuṣûṣ* (Affî), I, 47; Ebû'l-Mefâhir Yahyâ el-Bâharzî, *Evrâdû'l-aḥbâb ve fuṣûṣu'l-âdâb* (nşr. İrec Efşâr), Tahran 1358 hş., s. 159; Muhammed b. Münevver, *Esrârü't-tevhîd*, Tahran 1348, s. 231; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 245, 283; Şa'rânî, *eṭ-Ṭabakât*, II, 88; a.mlf., *el-Yevâķit ve'l-cevâķir*, Kahire 1305, II, 95; *Külliyyât-ı Hazret-i Hüdâķi* (nşr. Mehmed Gülşen), İstanbul 1338-40, s. 23; Ankaravî, *Minḥâcû'l-fukarâ*, İstanbul 1250, s. 79; İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûḥu'l-beyân*, İstanbul 1306, IV, 258; Nebhânî, *Keṛâmâtü'l-evliyâ*, II, 67; Abdülbâkî Gölpinarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkānı*, İstanbul 1963, s. 16-22; a.mlf., *Tasavvuf-tan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul 1977, s. 92-93; *el-Mu'cemû'l-ş-şûfî*, s. 60.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

İZLÂDİ

Osmanlı döneminde
Bulgaristan'da bir kaza merkezi.

Bugün Orta Bulgaristan'da ufak bir kasaba olup Zlatitsa adıyla anılır. 1370-1878 yılları arasındaki Osmanlı hâkimiyeti sırasında hemen tamamıyla müslüman nüfuslu küçük bir yerleşim birimi ve Niğbolu sancağında on beş köye sahip bir kaza merkezi durumundaydı. İzîlâdî, Bizans-Slav Ortaçağı'nda zaman zaman yanlış olarak belirtildiği gibi yerleşim yerinin değil bir kır bölgesinin adıydı. Burası, 1443'te Kral Vladislav ile János Hunyadi kumandasındaki Haçlı ordularının Osmanlılar'a karşı harekâtı esnasında onların işgali altına girmesi, Haçlı orduları ile bizzat II. Murad'ın kumanda ettiği Osmanlı ordusu arasında el değiştirmesi ve sonunda hristiyan ordularının geri çekilmesi hadiseleri dolayısıyla ayrı bir şöret kazandı. Osmanlı kroniklerinde İzîlâdî Derbendi olarak geçen bu mevkide yapılan savaşta II. Murad'ın kuvvetleri bozguna uğrayarak geri çekilmiş, Haçlı kuvvetleri bu derbendi aşp Filibe ovasına inmiş, burada da Osmanlı direnişini kırmış, ancak şiddetli kış şartları yüzünden geri dönmüştü.

Kasaba doğu - batı istikametinde 35 km. boyunda, 8 km. enindeki bir ova üzerinde yer almaktadır. Zlatitsa havzası denilen bu kesim deniz seviyesinden 750 m. yükseklikte, etrafı ormanlık dağlarla çevrili bulunmaktadır. Antikçağ'dan itibaren Ortaçağ boyunca Trakya ovalarından Sofya, Belgrad gibi Balkan içlerine kadar uzanan iki dağ yolundan biri bu vadiden geçmekteydi. Kasabanın Bulgarca ismi olan Zlato ise (altın) Ortaçağ'da Topolnica nehiyle onun güneyindeki dağlık bölgede bulunan altın madenine dayanır. Kasabanın bulunduğu vadinin iskânı geç Antikçağ'a kadar iner. Bugün kasabanın dışında yer alan büyük Pirdop Bazilikası harabeleri ve Tsârkvişte (eski adı Kiliseköy) köyünün hristiyan kilisesi bu izleri göstermekteyse de burası hakkında Ortaçağ Bulgar dönemine ait hemen hemen hiç bilgi bulunmamaktadır. Yalnız XII. yüzyıl sonlarına ait bir Slav dinî yazması olan Pirdopskija Apostol uzun süre Protopapintsi köyündeki (sonra Pirdop) kilisede korundu.

Mahallî an'aneye göre Duşantsi bu vadedeki en eski yerleşim yeridir. Arkeologlar, II. Dünya Savaşı'ndan önce burada bir Ortaçağ kalesinin harabeleriyle iki kilise buldular. Pirdop'un güneybatısında İzîlâ-

di ovasının güney eteğinde küçük Topolnica ırmağı üzerinde, Golemoto (Büyük) Kale ve Malkoto (Küçük) Kale adlarında Osmanlı öncesi döneme ait mahallî idare merkezi olduğu anlaşılan iki Ortaçağ kale harabesi vardır. Osmanlılar, stratejik açıdan önemli olan bu bölgeyi Filibe'nin muhtemel fetih tarihi olan 771 sonlarıyla (1370 başları) Sofya'nın zaptedildiği 787 (1385) yılları arasında ele geçirmiş olmalıdır.

Osmanlı döneminde İzîlâdî ve idarî bölgesinin (kaza) geçirdiği en önemli değişiklik, esas olarak hristiyan Bulgarlar'la meskûn iken müslümanların iskân sahası haline gelişidir. İzîlâdî hakkında veriler ihtiva eden ve Sofya'da Millî Kütüphane'de bulunan günümüze gelebilmiş en eski Osmanlı tahrir defteri 884 (1479) tarihli. Bu tahrirden anlaşıldığına göre İzîlâdî nahiyesi Lofça (Lovec) kazasının bir parçası olup Balkan dağlarının kuzeyine kadar uzanmakta, burada hepsi de Slavca isimler taşıyan, tamamıyla hristiyanların oturduğu dokuz köy bulunmaktaydı. Bunlar hem eski hem de büyük köylerdi. Ayrıca nahiyede müslüman nüfusa sahip Türkçe ad taşıyan üç küçük köy daha vardı. Bu köyler Paşayığit obası, Kalanlar ve Karlı obasıydı. XVI. yüzyıldan itibaren Paşayığit, İzîlâdî olarak bilinmeye başlandı. Daha sonraki tahrirler bu yerleşim birimi için her iki ismi de vermektedir. Burada Türk iskânı başlamadan önce Proslav denilen, 884 (1479) ve 890 (1485) tahrirlerinde de adı geçen eski bir yerleşim biriminin olduğu anlaşılmaktadır. Bir dinî eğitici yazma (*Pirdopski Damaskin*, yazılış tarihi 1698) kenarındaki nota göre ise "Baş Hit" (Paşa Yiğit), Türk kuvvetlerinin kumandanı olarak mahallî kuvvetlerle giriştiği mücadelede hayatını kaybetmiş ve defnedildiği yer civarında daha sonra İzîlâdî şehri gelişmişti. Bu rivayete uygun olarak Bulgar tarihçisi Petar Mutaŋčiev 1930'larda, 978'den (1571) kalma, üzerinde Osmanlıca kitâbesi olan ve Paşa Yiğit'e ait olduğu sanılan büyük bir taş külesi gördüğünü belirtmektedir. 1479'da bu yöredeki nüfusun ancak % 11'i müslümandı. Çoğunluğu göçebelerden oluşan yeni unsurlar bölgede bazı rahatsızlıklara yol açtı. Sofya'da Millî Kütüphane'de bulunan *Tahrir Defteri*'ne göre (nr. N.K. 12/9) 1485'ten itibaren yöredeki müslüman hâne sayısı altmış ikiden seksen yediye çıkarak bir artış gösterirken hristiyan hâne sayısı 489'dan 447'ye düşmekte, bunun başlıca sebebinin ise göçler olduğu anlaşılmaktadır. Burada yeni kurul-

muş müslüman köyü zikredilmemektedir.

XVI. yüzyıl başlarında çoğunlukla Yörükler'den oluşan yeni Türk grupları İzâdi yöresine yerleşti. Osmanlı kitâbî kaynakları genellikle bu konuda bilgi vermemektedir. 922 (1516) tarihli Niğbolu sancağı tahririnde (BA, MAD, nr. 11) eski Bulgar köyleri yanında Kamerli-i Bâlâ, Kamerli-i Zîr ve Tursunca şeklinde Türkçe isimli üç yeni müslüman köyünün adı geçer. Yeni göçmenlerin yoğun olarak gelişleriyle birlikte müslüman nüfusu % 11'den % 40'a yükselerek esaslı bir artış gösterdi. Tahrir kayıtlarının ciddi olarak incelenmesi, 1516 tahririnde kayıtlı köylerin bu tarihten on yıl veya biraz daha önce kurulmuş olduğunu göstermektedir. Nitekim Tursunca köyünün Tursun, Kara Yûsuf ve Atmaca adlı kişiler tarafından kurulduğu dikkati çeker. Defterdeki isim kayıtlarında Tursun'un oğlu Umur'un hâlâ hayatta olduğu ve oğlu Mürüvvet'in imamlık yaptığı, bunun da dört oğlunun bulunduğu görülmektedir. Kara Yûsuf da hayatta idi ve altı oğlu deftere kaydedilmişti. Bütün bunlar hızlı nüfus artışının bir göstergesidir. Başlangıçta yeni yerleşimcilerin gelişleriyle yaşanan sıkıntılar 1516'da büyük ölçüde halledildi. Müslümanlar seksen dokuz hânedan 310 hâneye yükseldi, hristiyan nüfus da yine tedericen çoğaldı.

Merkezî hükümet, hristiyan nüfusun birçoğuna yeni yerleşimcilere karşı kendilerini koruyabilmeleri için derbendci statüsü vermiş, bu durum hristiyan nüfusun güçlenmesine yol açmıştır. Bulgaristan'da müslüman-gayri müslim nüfusun karışık olduğu birçok yerde sıkça uygulanan bu metotla her zaman istenilen sonuç elde edilmekteydi. Diğer bir istikrar unsuru da Osmanlı ordusunda hizmet gören yardımcı hristiyan güçler olan voy-nukların büyük gruplar halinde bu bölgelere yerleştirilmesidir.

Önemli bir köy olan Pirdop'ta 988'de (1580) otuz ikiden fazla voynuk ailesi sayılmıştır. 947 (1540) tahririnden (BA, TD, nr. 416) durumun istikrara kavuştuğu, her iki kesimin nüfusunda sıhhatli bir büyüme olduğu görülmektedir. XVI. yüzyılın huzurlu ortamında İzâdi'nin nüfusunun en üst seviyeye çıktığı, 1516 tahririyle mukayese edildiğinde bunun iki katından fazla olduğu görülür. 1580'de (BA, TD, nr. 718) müslüman nüfus toplam nüfusun % 45'ine ulaşmıştır. Bu sırada tahrirlerden anlaşıldığına göre bütün eski

hristiyan köyleri genellikle mühtedilerden oluşan müslüman gruplara sahiptir. Diğer taraftan Türkler'le meskûn köylerde mühtediler hemen hiç görülmemektedir. 1580'de Paşayığit (İzlâdi) bir kasaba olarak geçer. Burası biri cuma camii olan, diğerleri Mahmud Çelebi ve Yeniçeri Mustafa tarafından inşa edilen üç mescide sahiptir ve bir kaza merkeziydi. Böylece bir asır zarfında (1479'da 18 hâne) tamamıyla müslümanlardan oluşan bölgenin en kalabalık yerleşim birimi haline geldi. Kazanın iktisadî durumu sadece ziraata dayalı değildi. XVI. yüzyıl tahrirleri, çeşitli köylerde ovanın eteğinde madencilik yanında haddehâne atölyeleri, demir dövmeye mahsus su ile çalışan değirmenler (samakov), demir fırını (vigne), bir başka köyde de keçe sıkıştırma tezgâhları (kebe dolabı) bulunduğunu göstermektedir. Paşayığit bal mumu üretiminde önemli bir yerdi ve bal mumu keten sanayiinde kullanılırdı.

XVII. yüzyıl boyunca iklim şartlarındaki değişimin etkisiyle ("Küçük Buz çağı") yüksek dağların bulunduğu bir yöre olan İzâdi'de ziraî üretimde azalma oldu ve kötü bir döneme girildi. Ölüm-ler ve daha sıcak olan alçak bölgelere yapılan göçler yüzünden nüfusta süratli bir düşme görüldü. Hristiyanlar 1580'deki nüfuslarının yarısından fazlasını, müslümanlar ise % 36'sını kaybetti. Öte yandan mahallî halk arasında görülen ihtidâ olayları da hristiyan nüfusun azalmasının bir başka etkeniydi. 1052 (1642) yılına ait *Mufasssal Avârız Defteri*'nde (BA, TD, nr. 775) Duşantsi'nin üçte birinin müslüman olduğu görülmektedir. Yine Mirkovo ve yeni kurulmuş olan Kiliseköy'ün nüfusunun yarısından fazlası müslümandı. En büyük değişiklik ise Lâdzene köyüne olmuş, 1580'de % 20'si müslüman iken özellikle ihtidâlar sebebiyle bu oran 1642'de % 84'e çıkmıştı. Eski bir köy olan Trakan bu tarihte tamamıyla yok olmuştu. Bu değişiklikler sebebiyle kazanın toplam nüfusunun % 52'sini müslümanlar oluşturuyordu. Daha sonraki yüzyıl zarfında bu seyir yükselerek sürdü.

1103 (1692) tarihli divana sunulan bir arzuhalde, 1642 tahririnde zikredilen Kiliseköy'ün on dört hristiyan ve on dört müslüman hâneye sahip olduğu, cuma camii olmadığından bir cami inşası için izin istendiği ve bölgedeki hayır sahiplerinden Hasan b. Hüseyin'in bu inşaatı üstlendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca hristiyan kültür hayatının bazı izleri de bölge-

de görülmektedir. Voynuk köyü olan Pirdop'ta Slav yazmalarını çoğaltan bir mahallî okul bulunmaktaydı. XVII. yüzyıl sonlarına doğru Daskal Georgi, Pirdopikija Damaskin ve hemen hemen aynı zamanda Tichonravovskij Damaskini gibi zamanın çok meşhur eski Bulgar manuskriptlerini (yazma) yaptı. Pirdop'ta hristiyan eğitimi yapılan bir okul da mevcut olmadır.

İzlâdi bölgesinin nüfusu bir asırdan fazla bir zaman boyunca düşmeye devam etti. 1165 (1752) tarihli *Avârız Defteri*'nde (BA, MAD, nr. 2846) müslümanların sayısının biraz gerilediği, hristiyanların sayısının ise yarı yarıya düştüğü görülmektedir. Bölgede müslüman nüfus nisbeti % 65 olmuştur. Bu değişiklik, kısmen iki önemli ve kalabalık hristiyan yerleşim biriminin İzâdi kazası sınırlarının dışında bırakılmış olmasından kaynaklanmıştır. İmtiyazlı bir statüye sahip oldukları anlaşılan bu iki yerleşim birimi Klissura (Osmanlılar'ın Prasadin Derbendi) ve Koprivtitsa'dır (Avretalan). Avretalan, Kanûnî Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan'ın evkafı arasında olup XVI. yüzyılın ilk yarısında tesis edilmişti. Klissura ise çok daha eskiydi. Bu huzurlu ve müreffeh yerleşim birimlerine İzâdi hristiyanlarının birçoğu göç etmiştir. Son nüfus durumunu 1290 (1873) tarihli *Tuna Vilâyet Salnâmesi* vermektedir. Burada her iki cemaat için de XIX. yüzyılın tipik artışı gözlenmekte, müslümanlar yaklaşık üç, hristiyanlar ise dört katına çıkmış bulunmaktadır. Nüfus hâne üzerinden sayıldığından hristiyan-müslüman nüfusun yarı yarıya olduğu görülmekte, fakat müslüman hânelerinin % 4,7 artmış olmasına karşılık hristiyan hânelerinin % 6,7 oranında artması sebebiyle hristiyan nüfusun çoğunluğu teşkil ettiği anlaşılmaktadır. O sırada hristiyanlar da vaktiyle Türkler tarafından kurulmuş köylerde oturuyorlardı. Kamerli-i Zîr'in (Dolna Kamartsi) hemen tamamı, Kalanlar'ın ise üçte biri hristiyanı. 1752'de yirmi beş müslüman hâneye sahip olan bir zamanların büyük köyü Tursunca yok olmuştu. Böylece Osmanlı idaresinin son zamanlarında, eski hristiyan köylerinin tedericî İslâmlaşma sürecine müslüman Türk köylerinin hristiyanlaşması katılarak iki yönlü gelişme meydana geldi.

1286 (1869) tarihli *Tuna Vilâyeti Salnâmesi* İzâdi kasabasında yedi cami, 147 dükkân ve atölye, on iki han, bir hamam ve bir kilisenin var olduğunu belirtir. XIX.

yüzyıl Bulgar kaynakları, İzlâdi kasabasının nüfusunu sadece kırk Bulgar hânesi olmak üzere 5-6000 olarak verir. XVIII. ve özellikle XIX. yüzyılda İzlâdi kasabası ve büyük bir köy olan Pirdop'ta eğirme işi, dokuma, aba, şayak ve kilim yapılıyordu.

1878-1879 Türk-Rus Savaşı, İzlâdi ve köylerindeki müslümanlar ve İslâmî hayat için bir felâket oldu. Türkler ve müh-tediler dahil olmak üzere bütün müslümanlar göç etmek zorunda kaldı, kasaba tamamıyla metrûk bir hale geldi. 1880'-de sadece 1570 kişi kalmıştı. Daha sonra da durum pek değişmedi. 1946'da yakın çevredeki dağ köylerinden gelenler ve Makedonyalı göçmenlerle İzlâdi'de hâlâ 2786 nüfus bulunmaktaydı. Lădžene ve Kiliseköy gibi bazı eski müslüman köyleri bütün nüfusunu kaybetti. Kiliseköy 1881'-den 1892'ye kadar boş durdu; geride tek bir müslüman dahi kalmadı. 1891'de K. Jireček şehirde minareleri yıkılmış bazı camiler gördüğünü belirtmektedir (*Das Fürstenthum Bulgarien*, s. 420). Günümüzde XVIII. yüzyıla ait saat kulesi dışında Osmanlı dönemiyle ilgili herhangi bir eser kalmamıştır. 1978'de Zlatitsa büyük bir köy olan Pirdop'la birleşti ve Srednogorie adıyla bilinir oldu.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 416, 718, 775; BA, MAD, nr. 11, 2846; Sofya Milli Ktp., *Tahrir Defteri*, nr. N.K. 12/9; *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehmed Hân* (nşr. Halil İnalıcık – Mevlûd Oğuz), Ankara 1978, s. 16; F. Kaniiz, *Donau-Bulgarien und der Balkan*, Leipzig 1877, II, 289-290; K. Jireček, *Das Fürstenthum Bulgarien*, Praf-Wien 1891, s. 420; P. Mutafçiev, *Stari Gradišta i Drumove iz dolnita na Strjama i Topolnitsa*, Sofia 1915 (*Izbrani Proizvedenija* içinde, I, Sofia 1973, s. 286-395); Ž. Čankov, *Geografski Rečnik na Bălgarija*, Sofia 1939; M. Stojanov, *Grad Pirdop u Minaloto i sega*, Sofia 1941; Danişmend, *Kronoloji*, I, 208-209; Hans-Jürgen Kornrumpf, *Die Territorialverwaltung im östlichen Teil der europäischen Türkei, 1864-1878*, Freiburg 1976, s. 286-287; N. Minčev – P. Kole-darov, *Rečnik na selištata i selištne imena v Bălgarija 1878-1987*, Sofia 1989, s. 252-253, 284; B. Petrounova – Sn. Gorjanova, "Krajat na 'Dălgija Pohod' (1443 g.), Istoričeski Hipotezi i arheologičeski dokazatelstva", *Kulturni, Istoričeski i Etnopolitičeski Otnošenija meždū Hristianstvo i Isljama na Balkanite XIV-XV u.*, Sofia 1995, s. 142-146; R. Kovačev, *Opis na Nikopolskija Sandžak ot 80. te Godini na XV Vek.*, Sofia 1997, s. 94-95; H. Kolarov, "Die Teilname der Bulgaren am 'Langen Feldzug' des Königs Wladyslaw Jagiello von 1443-1444", *Bulgarian Historical Review*, I/1, Sofia 1973, s. 65-71; *Kratka Balgarska Entsiklopedija*, Sofia 1964, II, 421; *Entsiklopedija Balgar-ija*, Sofia 1988, VI, 380-382.

MACHIEL KIEL

İZMİR

Ege bölgesinin
en büyük şehri ve bu şehrin
merkez olduğu il.

Aynı adı taşıyan ve karalar içine derin bir şekilde sokulan körfezin nihayetinde kurulmuştur. Söz konusu körfez (İzmir körfezi) tek bir parça halinde olmayıp kuzey-güney doğrultulu oldukça geniş bir körfez şeklinde başlayan, daha sonra buna az çok dik açıyla bitişen batı-doğu istikametinde ve daha dar bir körfezle nihayete eren iki parça halindedir. Körfezin bu şekli, nihayetinde kurulan şehrin denizden gelecek saldırılara karşı yüzyıllar boyunca korunmalı durumda yaşamasını sağlayan önemli coğrafi bir faktör olmuştur.

İzmir körfezinin dik açılı dönemeç kesiminde Uzunada (Türkiye'nin dördüncü büyük adası, 25 km²), Hekim adası (2,5 km²) ve daha küçük bazı adaların bulunması, İzmir şehrine açık denizden gelmesi muhtemel saldırıların önceden farkedilebileceği tabii bir avantaj sağlamıştır. Bu da kurulduğu dönemin şartlarına göre İzmir'e barınmaya elverişli bir liman olması açısından belirli bir üstünlük kazandırmıştır.

İzmir şehri, yine coğrafi şartların sağladığı imkânlar sebebiyle ülkenin çeşitli kesimlerine kolayca bağlanabilmektedir. İzmir körfezinin yakın çevresi kuzeyde Yamanlar dağı (1076 m.), kuzeydoğuda Manisa dağı (1513 m.), doğuda Nif dağı (1506 m.), güneyde Kızıldağ (1017 m.) gibi dağlarla kuşatılmış olmasına rağmen bu dağlar arasında geçilmesi kolay boyun noktaları ve vadi oluklarının bulunması İzmir'den uzak çevreye kolaylıkla ulaşmasını sağlar. Meselâ Yamanlar dağı ile Manisa dağı arasında yer alan Sabuncubeli (675 m.), İzmir'i Gediz vadisi aracılığı ile Anadolu'nun çeşitli kesimlerine ve İstanbul'a bağlamaktadır. Manisa dağı ile Nif dağı arasında arazi 260 metreye kadar alçalarak Belkahve Geçidi'ni oluşturduğundan buradan İzmir-Ankara karayolu geçmektedir. Nif dağı ile Kızıldağ arasında yer alan ve körfezin bitimine inen Kızılçullu deresinin oluşturduğu doğal koridor, İzmir'i Küçük Menderes ve Büyük Menderes vadilerini izleyen yollara ulaştırmaktadır. Bu yolun Büyük Menderes vadisine kavuşması İzmir'in hem Anadolu'nun iç kısımlarına, hem de Göller yöresi aracılığı ile Akdeniz bölgesinin önemli liman şehri Antalya'ya ulaşım kolaylığını

ortaya koyar. Bütün bu özellikleriyle İzmir, önemli bir ticaret ve liman şehri olarak Anadolu'nun ürünlerini dışarıya gönderen ihracat kapısı olmuştur.

Tarih. Eski İzmir şimdikinden farklı bir yerde bugünkü Bayraklı'da kurulmuştur. İzmir adının bir amazon olan Symirna'dan geldiği, kelimenin aslının Tismurna olup bir ön ek olan "ti"nin düşmesiyle Smurna veya Smyrna şeklini aldığı kabul edilir. Şehrin bulunduğu yerin bir yarımada üzerinde olduğu, zamanla Meles çayının getirdiği alüvyonlarla yüzey şekillerinin değişikliğe uğrayarak şehrin kıydan içerde kaldığı belirtilir. Milâttan önce 3000'den itibaren varlığı tesbit edilen bu şehir 2700 sene mevcudiyetini korumuştur. Milâttan önce 1050-1000 yılları arasında Aiolisler tarafından iskân edilen şehrin bundan sonraki sakinleri Kolophonlu İonlar'dır. Herodotos'a göre siyasî muhaliflerine yenilen ve memleketlerinden göç eden Kolophonlular Smyrna'ya sığınmışlar, fakat şehrin esas sakinlerinin Dionysos bayramı kutlamaları için surların dışına çıkmasından faydalanarak kapıları kapatıp şehri ele geçirmişlerdir (*Tarih*, I, 150). Strabon ise Ephesos'tan ayrılmak isteyen Smyrnalılar'ın yeni Smyrna'dan yaklaşık 20 "stadia" uzaklıkta olan -ki bu Bayraklı'ya uymaktadır- ve o sırada Lelegler'in elinde bulunan yere gelip şehri kurduklarını, fakat Aioller tarafından şehirden kovulunca Kolophon'a sığındıklarını, onların yardımıyla şehirlerini geri aldıklarını belirtir ve Pylos'tan ayrıldıktan sonra güzel Asya'ya geldiklerini, zafer kazanarak Kolophon'a yerleştiklerini, Artemis ırmağını aşarak Aiolisli'lerin Smyrna'sını ele geçirdiklerini nakleder (*Coğrafya*, XIV/1, s. 5).

Milâttan önce VII. asırda Lidyalılar'ın hedefi haline gelen Smyrna muhtemelen milâttan önce 575'te tarihinde tahribata uğradı, halkın bir kısmı katledildi. Milâttan önce 541'de Pers Kralı Kurus'la Lidya Kralı Krezüs arasındaki savaş sonunda diğer Ege şehirleriyle birlikte Smyrna da Pers hâkimiyetine girdi. Milâttan önce 386'da İspartalı'larla Persler arasında yapılan Antalkidas Antlaşması ile İonia, bu arada Smyrna şehri de Pers hâkimiyetinde kaldı.

Milâttan önce 334'te Persler'e karşı savaşmak üzere Anadolu'ya geçen ve Ephesos'a kadar ilerleyen Büyük İskender, rivayete göre Pagus'ta (Kadifekale) avlandığı sırada dinlenirken gördüğü bir rüya üzerine burada yeni bir şehir kurulması